

05.05.2023

MTÜ Eesti Rohelise Liikumise seisukohad äriühingute kestliku juhtimise ja hoolsuskohustuse direktiivi osas

Täname võimaluse eest jagada oma seisukohti. Alljärgnevalt toodud argumendid on ühised üle-euroopaliste kodanikuühenduste võrgustikega [Friends of the Earth Europe](#) ja [European Coalition for Corporate Justice](#), kes koondavad rohkem kui 220 vabaühendust, [nõudes tugevat direktiivi](#), mis seisaks inimõiguste ja keskkonnakaitse eest.

1. Direktiivi kohaldamisala künniste alandamine (direktiivi artikkel 2)

Toetame Euroopa Parlamendi mustandraportis tehtud ettepanekut **künniste alandamiseks ning kõrge riskiga sektorite loetelu täiendamiseks** (lisamaks ehitustööd ja seonduvad tegevused, finantsteenused ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaga seotud teenused).

Meie seisukoht on, et direktiiv peaks lähtuma riskipõhisest lähenemisest ning olema võimalikult laia katvusega, et mõni sektor ei oleks teistele eelistatud või välja jäetud. Samuti peaks direktiivi alla peaks kuuluma **kogu finantssektor**, lisaks pankadele ja krediidiasutustele ka varahaldajad ja investorid, sh pensionifondid.

Finantssektori kaasamise poolt argumenteerivad lisaks kodanikuühendustele ka mitmed Euroopa suurettevõtted ja investorid:

[Ettevõtete ühisavaldus](#) veebruar 2022 (üle 130 ettevõtte, sh Danone, Ikea, Primark, investorid Aviva, Robeco jt)

[Investorite toetusavaldus](#) november 2022 (EUROSIF ja 140 investorit)

[Principles of Responsible Investments \(UN PRI\)](#) september 2022

[Dutch Banking Association NVB](#) tagasiside Komisjonile

[Aviva Investors](#) tagasiside Komisjonile

2. Hoolsuskohustuse kohaldamine väärtusahelale või tegevusahelale (direktiivi artikkel 3 punkt g)

Toetame mõiste “**väärtusahel**” kasutamist ilma välistuste ja eranditeta, et katvus oleks võimalikult lai. Peame oluliseks väärtusahelas allapoole suunatud (*downstream*) riskide ja

mõjude katmist direktiivi poolt. On väga oluline, et ettevõtted mõtleksid lisaks tarnijatele ka sellele, kuidas nende kaubad ja teenused võivad mõjutada ligipääsu inimõigustele ja põhjustada keskkonnakahju, kuidas nende tooteid ja teenuseid kasutavad tarbijad, teised ettevõtted või valitsused, samuti turustuse ja logistika mõju ning mõju, mis on seotud toodete kõrvaldamisega. Hoosuskohustuse puudumine allapoole suunatud väärtusahelas võimaldab ettevõtetel nt pestitsiidide, relvade, farmakoloogiatoodete ja rasketehnika vastutustundetut müüki, kuritarvitusi toodete logistikas ja levitamisel jmt. Kogu väärtusahela hõlmamine kaitseb tarbijaid ja toodete kasutajaid kahjulike mõjud eest, mida on võimalik ennetada või vähendada.

Allapoole suunatud riskid ja mõjud on nt kaupade ja teenuste pakkumist lõppkasutajatele ja tarbijatele, [OECD, OHCHR ja ILO](#) on kutsunud üles kohaldama hoosuskohustust ka väärtusahela allapoole suunatud riskide ja mõjude suhtes, kui need on olemas. [Ettevõtted ja investorid](#) on avalikult öelnud, et nad saavad seda teha ning paljudel juhtudel juba teevadki. EP INL (2021) viitab selgelt väärtusahelale ning allapoole suunatud riskidele ja mõjudele. Lisaks on rahvusvahelistes standardites selgelt sätestatud, et ettevõtte nõuetekohase hoosuse protsess peab kehtima tema äripartnerite ja ärisuhete suhtes. Selle meelevaldne piiramine raskendaks ettevõtete jaoks paljude kõige tõsisemate võimalike riskide ja kahjulike mõjude tuvastamist, mis võivad nende väärtusahelas esile tulla.

Ettevõtete poolsed toetusavaldused tugevale direktiivile, mis katab kogu väärtusahela:

[Juhtivettevõtete ühisavaldus 11. aprillist](#) (katab ka teisi teemasid lisaks väärtusahelale)
[AIM/ European Brands Association](#) (2500 ettevõtet, nii VKEd kui rahvusvahelised äriühingud)
[European Coffee Association](#)
[Ericsson](#)
[Ecopreneur](#)

3. Tsiviilvastutuse mehhanismi kehtestamine direktiivis (artikkel 22)

Tsiviilvastutuse mehhanismi puhul näeme keskse küsimusena kannatanute juurdepääsu õigusemõistmisele. Komisjoni ettepaneku põhjenduses 58 on öeldud, et vastutuskorraga ei reguleerita, kes peaks tõendama, et äriühingu tegevus oli juhtumi asjaolusid arvestades mõistlikult piisav, seega jäetakse see küsimus siseriikliku õiguse lahendada.

See lahendus on väga piirav juhtudel, kus kahju on põhjustatud sellest, et ettevõtte ei ole täitnud direktiivist tulenevaid kohustusi. Sageli on kannatanutel juba väga varases staadiumis vaja demonstreerida kostja poolset rikkumist, sündinud kahju ning põhjuslikku seost nende vahel. Piiratud juurdepääs tõenditele nagu nt ettevõtte sisedokumendid teeb kaebajate jaoks selliste väidete tõestamise väga raskeks. See on eriti keeruline juhul, kui ohvrid peavad

tõestama, et **välismaa ettevõtte** ei ole tegutsenud nõuetekohase hoolsusega ning sellest on sündinud kahju.

Tõhusaim lahendus oleks **tõenduskohustuse ümberpööramine**, mis on juba toimiv mehhanism Euroopa Liidu õiguses:

- [Rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv](#) (Artikkel 8(1)), [Tööhõivealase võrdõiguslikkuse direktiiv](#) (Artikkel 10(1)) ja uuesti sõnastatud [Soolise võrdõiguslikkuse direktiiv](#) (Article 19) kohustavad liikmesriike sisse viima ümberpööratud tõendamiskohustuse siseriiklikes mittediskrimineerimis regulatsioonides viisil, mis tagab, et kui kaebaja esitab faktidele tuginedes esialgse juhtumi, tekib diskrimineerimise eeldus, ning siis on kostja kohustus tõestada, et sellist diskrimineerimist ei toimunud.
- Tootegarantiid on kaetud ümberpööratud tõenduskoostusega [Direktiivis 1999/44/EÜ](#) teatud aspektides. Kui tooted lähevad katki vähema kui kuue kuu jooksul, on müüja kohustus näidata, et toode ei olnud defektne, ning sama kehtib kogu garantiiperioodi jooksul (Artikkel 5(3)).
- [Kollektiivse hüvitamise direktiiv](#) sisaldab samuti osaliselt üleminekut ümberpööratud tõendamiskohustusele, sätestades, et kui kaebaja on esitanud mõistlikult kättesaadavad tõendid, võib kohus nõuda kostja poolt informatsiooni üle andmist (Artikkel 18).
- Hiljutine [komisjoni parandusettepanek direktiivile 2010/75/EL](#) tööstusheidete kohta toob sisse ümberpööratud tõenduskoostuse, et tagada olukord kus rikkumise eest vastutaval isikul lasub kohustus tõendada, et rikkumine ei põhjastanud ega aidanud kaasa inimeste tervise kahjustamisele (Artikkel 79a).
- Euroopa Parlamendi resolutsioon ELi õigusliku raamistiku kohta, et peatada ja pöörata tagasi metsade raadamine sisaldab tsiviilvastutuse sätet ülemaailmse tarneahela kahjustamise eest, mille kohaselt peab ettevõtja vastutuse vältimiseks tõendama, et ta on rakendanud kogu nõuetekohast hoolsuskohustust kahju vältimiseks (Artikkel 5.2(a)).

Samuti, kui ettevõtted on täitnud oma hoolsuskohustust, on neil endil parimad võimalused selle tõendamiseks, kuna neil on juurdepääs kõigile asjakohastele sisemistele teadmistele, põhimõtetele, dokumentidele jne.

Ühise hagi esitamise õiguslik alus direktiivis on äärmiselt oluline. Direktiivis on vajalik ette näha kollektiivne hüvitamine ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumiste või keskkonnakahju korral, andes asjaomastele inimestele, kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja ametiühingutele automaatselt ja ilma keerulise registreerimismenetluseta õigusliku aluse nõude esitamiseks.

Enamikus seni ELi kohtutesse jõudnud kohtuasjades, olgu see siis seotud nt tehase kokkuvarisemise või jõe reostusega, on kahju kannatanud inimeste kollektiiv. Siseriiklikud õigussüsteemid ei võimalda aga alati suurel hulgal hagejatel ühiselt hüvitist taotleda. Selle asemel käsitletakse iga hagejat kui individuaalset osapoolt ja iga nõuet tuleb käsitleda eraldi hagina, mis suurendab kõigi osapoolte kulusid ja koormab kohtuhaldust.

Esindushagid on võimaldatud Euroopa Liidu õiguses ning kohalikes hoolsuskohustuse õigusloome pretsedentides:

- [Kollektiivse hüvitamise direktiiv](#) sätestab nõude esindushagi mehhanismi tagamiseks tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks kõikides liikmesriikides.
- Saksamaa tarneahelate hoolsuskohustuse seaduse paragrahv 11 kohaselt võivad inimõiguste rikkumise ohvrid volitada kodumaist ametiühingut või valitsusvälist organisatsiooni algatama menetlust oma õiguste kaitseks teatud tingimustel.

Kahjunõuete aegumistähtaeg peaks olema ühtlustatud ning soovituslikult mitte alla 10 aasta, arvestades probleeme, millega hagejad seisavad silmitsi seoses ettevõtlusega seotud inimõiguste rikkumiste või keskkonnakahjudega rahvusvahelistes kohtuasjades. See on eriti oluline keskkonnamõjudega seotud küsimustes, kus **kahju ulatus võib avalduda alles teatud aja möödudes**.

Ajalised piirangud on ühtlustatud Euroopa õiguses nt:

- Direktiiv 2014/104/EU, millega reguleeritakse konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist, ühtlustab aegumistähtajad hagi esitamiseks, määrab aegumistähtaja alguse hetke ja ka asjaolud, mille korral see aegumistähtaeg katkestatakse või peatatakse (Artikkel 10).
- Hiljutine komisjoni parandusettepanek Direktiivile 2010/75/EU tööstusheidete kohta ühtlustab aegumistähtajad hagi esitamiseks kompensatsiooni saamiseks, kui on tekkinud direktiivi rikkumisest tulenev kahju inimeste tervisele (Artikkel 79a).

4. Direktiivi lisa kehtestatud hoolsuskohustuste sisustamine (lisa osad I ja II)

Toetame muudatusi, mis on tehtud selleks, et viia Lisa I osa kooskõlla kehtiva ÜRO raamistikuga, samuti teiste oluliste õiguste kaitse põhimõtete lisamist nagu vabatahtliku, eelneva ja teadliku nõusoleku põhimõte (FPIC) ning ILO tööohutuse ja töötervishoiu põhimõtted, mis alates juunist 2022 on tunnustatud [ILO tööalaste aluspõhimõtete ja -õiguste](#) osana.

Keskkonnaalaste keeldude ja kohustuste nimekiri Lisa II osas peaks samuti olema võimalikult laia katvusega, et poleks lünki võimalikes negatiivsetes keskkonnamõjudes. Leiame, et

Euroopa õigusele ja konventsioonidele viitamine võimaldavad tõlkida direktiivi ettevõtetele rakenduvateks kohustusteks ja keeldudeks läbi:

1) Konkreetsete tegevuste ja ainetega seotud keeldude ja piirangute

Ettevõtete jaoks oluline käitumisnorm saab tuleneda rahvusvaheliste keskkonnakokkulepete sätetest, mis nõuavad, et lepinguriigid keelavad teatud tegevuse (nt tootmine, kasutamine, import, eksport) seoses teatud ainete, toodete või liikidega. Sellistel juhtudel sätestab lisas välja toodud leping või konventsioon juba ise väga konkreetse käitumisstandardi, mille saab hõlpsasti muuta hoolsuskohustuse sisuks ja ettevõtte käitumisnormiks.

2) Tehnoloogiaga seotud sätete

Tehnoloogiaga seotud sätteid on samuti võimalik muuta ettevõtete kohustusteks. See kehtib eelkõige heitkoguste piirväärtuste kohta, nagu nt need, mis on sätestatud LRTAPI konventsiooni erinevates protokollides, näiteks Göteborgi protokollis. Paljudes lepingutes sätestatud kohustust kohaldada parimaid võimalikke tehnikaid (*Best Available Techniques*) saab samuti hõlpsasti tõlkida ettevõtte käitumisnormidesse.

3) Heitmete ja teatud ainete tarbimise vähendamise eesmärkide ja kohustuste

Ettevõtte käitumisstandardi tuletamine on võimalik ka rahvusvahelistes kokkulepetes sätestatud heitmete vähendamise eesmärkide ja kohustuste puhul. On tõsi, et lepingutes sätestatud riigi kohustused vähendada teatud ainete heitkoguseid või tarbimist viitavad riigi üldistele heitkogustele või riigi üldisele ainete tarbimisele. Sellest võib siiski tuletada kohustuse, et asjaomased sektorid peavad oma heitkoguseid või ainete tarbimist proportsionaalselt vähendama. Ilma vastavate vähendamisteta üksikute saasteallikate tasandil ei ole võimalik saavutada riiklikke vähendamiseesmärke. Seetõttu sisaldavad rahvusvahelistes kokkulepetes sätestatud valitsuste vähendamiskohustused vähemalt kaudset kohustust, et ettevõtted vähendaksid oma heitkoguseid vastavalt, ning seda on võimalik tõlkida hoolsuskohustuse sisuks.

Direktiivi lisa sisaldab ka avatud sõnastusega keskkonnamõju alaseid kohustusi, mida on keerulisem ettevõtete kohustusteks teisendada, kuid see ei tohi saada takistuseks või kohustuse välja jätmise põhjuseks.

5. Artikkel 15

Olulise aspektina leiame, et Lisa II osa keskkonnaalastest keeldudest ja kohustustest peab kindlasti sisaldama **viidet Pariisi kokkuleppele, hõlmama taksonoomia kategooriad ning selgemaid nõudeid üleminekukavadele.**

Üha enam ettevõtteid lubab minna üle keskkonna- ja kliimasõbralikule toimimisele, kuid järelvalve ning aruandluskohustus nende plaanide osas on puudulik. Ilma kindlate

kriteeriumiteta on oht rohepesuks ning pelgalt kosmeetiliste üleminekukavade vastuvõtmiseks.

On oluline, et direktiiv sätestaks nõuded ettevõtetele **üleminekukava väljatöötamiseks ja rakendamiseks**, nt läbi 5-aastaste vahe-eesmärkide kuni süsinikuneutraalsuse saavutamiseni aastal 2050. See toetab ka kestlikkusaruandluse direktiiviga (CSRD) seatud eesmärke ning on vajalikuks täienduseks.

Toetame ÜRO mitteriikliku nullheitme ekspertgrupi (*UN High-Level Expert Group on the Net Zero Emissions Commitments of Non-State Entities*) poolt välja käidud [soovitusi üleminekukavade nõuetele](#), mis sisaldavad nt **lühiki-, kesk- ja pikaajalisi plaane** absoluutsete heitkoguste vähendamiseks nii **scope 1, 2 kui 3** valdkonnas.

Heitmete vähendamise eesmärgid peavad viitama **absoluutsetele heitkogustele**, mitte põhinema liigselt süsiniku tasaarvestusel (*carbon offsetting*).

[Lisaks keskkonnaühendustele](#) on üleminekuplaanide nõuete ja kliimaeesmärkide tugevdamist direktiivis avalikult toetanud [142 investorit](#), Eurosif ja [Investor Alliance for Human Rights](#), ning sama on tõstatatud ka ÜRO vastutustundlike investeeringute põhimõtetes.

Lugupidamisega,

Marilin Eessalu

MTÜ Eesti Roheline Liikumine
tegevjuht
+372 555 258 00
marilin@roheline.ee